

Stiftshospitalerne og Sindssygeplejen; — Klostre,
Hospitaler og andre Stiftelser oprettede af Private
i Danmark.

Af
Kammerraad C. Christensen.

II.

Klostre, Hospitaler og andre Stiftelser,
oprettede af Private.

Medens Stiftshospitalerne eller «de borgerlige Klostre», som foran vist, ere oprettede af Statsmagten og væsentlig funderede af Statsmidler, er der iblandt vore mange, rige, «milde» Stiftelser, en anden Klasse, som ere oprettede af Private og af private Midler, nemlig de adelige og uadelige Jomfruklostre, Stiftelser og Hospitaler.

Med Forbigaaelse af alle de Stiftelser, der høre under Københavns Omraade, eller ere oprettede i andre Øjemed, som f. Ex. alle Opdragelsesanstalter: Vajsenhuset, Frederik d. VII's Stiftelse, Wærnske Institut o. fl., have vi i Bilagene A.—C. forsøgt, efter de Offentligheden foreliggende ufuldstændige Oplysninger*), saavidt det lader

*) Hoffmanns og Schacks Fundatser, Oppermanns: den danske Rets Bestemmelse om Stiftelser og Efterretninger om de borgerlige Klostre. Indberetning fra den af Folkethinget d. 15. Febr. 1871 nedsatte parlamentariske Kommission, Nellemann: Om Vallø og

Stiftshospitalerne og Sindssygeplejen; — Klostre,
Hospitaler og andre Stiftelser oprettede af Private
i Danmark.

Af
Kammerraad C. Christensen.

II.

Klostre, Hospitaler og andre Stiftelser,
oprettede af Private.

Medens Stiftshospitalerne eller «de borgerlige Klostre», som foran vist, ere oprettede af Statsmagten og væsentlig funderede af Statsmidler, er der iblandt vore mange, rige, «milde» Stiftelser, en anden Klasse, som ere oprettede af Private og af private Midler, nemlig de adelige og uadelige Jomfruklostre, Stiftelser og Hospitaler.

Med Forbigaaelse af alle de Stiftelser, der høre under Københavns Omraade, eller ere oprettede i andre Øjemed, som f. Ex. alle Opdragelsesanstalter: Vajsenhuset, Frederik d. VII's Stiftelse, Wærnske Institut o. fl., have vi i Bilagene A.—C. forsøgt, efter de Offentligheden foreliggende ufuldstændige Oplysninger*), saavidt det lader

*) Hoffmanns og Schacks Fundatser, Oppermanns: den danske Rets Bestemmelse om Stiftelser og Efterretninger om de borgerlige Klostre. Indberetning fra den af Folkethinget d. 15. Febr. 1871 nedsatte parlamentariske Kommission, Nellemann: Om Vallø og

sig gjøre, at give en omtrentlig Oversigt over disse Stiftelsers Formue og dennes Anvendelse. Denne Oversigt kan dog ikke gjøre Krav paa at være hverken fuldstændig eller nøjagtig. Heller ikke kan Værdiansættelsen siges at være absolut rigtig; den er nemlig beregnet efter Dagens omtrentlige Pris paa Jorder og Sæd*), altsaa maaske noget for højt, i alt Fald jevnlig højere end den Sum det paagjældende Jordegods for Tiden forrenter**), men paa den anden Side er slet ikke medregnet Stiftelsesbygningernes Værdi — formodentlig flere Millioner Kr. — og ejheller de Indtægter, der hidrøre fra andre Kilder end Kapitaler, Jordegods og Kornafgifter. Om disse Indtægter foreligger nemlig ingen Oplysninger.

Hvad disse og andre lignende private Stiftelser angaar, har Statsmagten, ved at give Konfirmation paa Fundatserne, jo paataget sig, saavidt gjørligt, at opretholde disse, har taget Stiftelserne under sit Værn, men følgelig ogsaa sat dem under sin Kontrol. I Overensstemmelse med Sagens Natur og lange Tidens Praxis kan Statsmagten ikke blot tillade, at Stiftelserne reformeres og udvides i Fundatsens Aand, og med samme Formaal, som denne har, men der er ejheller faktisk Noget til Hinder for, at den samtykker i, at deres Midler anvendes til ganske nye Formaal, som Fundatserne slet ikke have haft for Øje, naar blot de op-

Vemmetoftes Retsforhold til Staten, Richardt og Beckers Danske Herregaarde, Rasmussen: Optegnelser om Gisselfeldt, og Statshaandbogen.

*) Hovedgaardsjord 8000 Kr., Fæstegods 3000 Kr., Arvefæstegods 1200 Kr., Matr. Tiender 1000 Kr. — alt pr. Td. Hartkorn, Skove 600 Kr. pr. Td., Rug 16 Kr., Byg 12 Kr. og Havre 8 Kr. pr. Td.

**) Jfr. f. Ex. Anmærkningen paa Billag Lfr. A. under Vallø og Vemmetofte.

rindelige fundatsmæssige Forpligtelser opfyldes*); thi «saalidet som den højeste Magts Ihænderhaver ved Love og Anordninger kunne binde de tilkommende Slægter og disses Regeringer til uforanderlige Regler for Anvendelsen af det Gods, som findes indenfor Statens Grænser, saalidet maa de, ved at stadfæste Privatpersoners Stiftelsesbreve, kunne unddrage disse Ejendomme Efterverdenens Raadighed» **). At der slet ikke kan raades over den Del af private Stiftelsers Midler, som ikke behøves til Fyldestgjørelse af de oprindelige fundatsmæssige Krav, uden Statsmagts Samtykke, er en Selvfølge.

Statsmagts Myndighed og Indflydelse er saaledes meget omfattende lige over for de heromhandlede private Stiftelser, i Praxis næsten lige saa stor som over de af offentlige Midler, til Fremme af Statsformaal oprettede Stiftelser.

Med faa Undtagelser, udnævnes de private Stiftelsers Bestyrelser af Regeringen, eller ere dennes Embedsmænd, og den højeste Myndighed, udøves ganske som for de offentlige Stiftelsers Vedkommende, igjennem et af Justitsministeriets Departementer. Selv de videst gaaende Fundatsforandringer, foretages ved kongl. eller ministerielle Resolutioner, og Kontrollen med Regnskaberne, forsaavidt saadanne aflægges, føres af et af Ministeriets Revisionskontorer; men Regnskaberne offentliggjøres ikke.

Vore mest ansete Jurister anse denne Tingenes Orden at være i Overensstemmelse med den gjældende Rets Bestemmelser, og det kan ikke falde os ind at bestride

*) At ikke en Gang dette altid ubetinget kræves, skulde vi nedentfor vise.

**) A. S. Ørsted: *Eunomia* I. Bd. S. 35. Jfr. Oppermanns: *Den danske Rets Bestemmelser om Stiftelser*.

Rigtigheden af denne Anskuelse; men et andet Spørgsmaal er det da, om der ikke kunde være Anledning til at søge disse Bestemmelser ændrede, naturligvis paa lovlig Maade, saaledes at ogsaa paa dette Omraade Forholdene bragtes noget mere i Overensstemmelse med «vort konstitutionelle Statsliv» *).

De nævnte «Bestemmelser» ere givne, ikke ved nogen egentlig Lov, men ved en Række kongelige-, Kancelli- og ministerielle Resolutioner, der afspejle de efter Tid og Lejlighed vekslede Meninger, som have været raadende i det paagældende Regeringsdepartement. Denne Art Lovgivning har vel ikke større Krav paa Uforanderlighed, end alle andre Love; og en passende Form, under hvilken Folkerepresentationen kunde delagtiggjøres i Administrationens uindskrænkede og ukontrollerede Myndighed og Indflydelse lige overfor Anvendelsen af disse 45 Millioner Kroner, fandtes vel nok, saasnart Vilje dertil var tilstede; men for Tiden er der jo næppe nogen Tilbøjelighed hos Administrationen til at dele sin Myndighed med Rigsdagen, selv om en saadan Deling indskrænkedes dertil, at dennes Samtykke krævedes til fremtidige Fundatsforandringer. Imidlertid kan den Tid vel komme, da saamegen Harmoni imellem den udøvende og den lovgivende Magt, er tilstede, at en saadan Forandring ikke vil støde paa Vanskeligheder. Men selv under de nuværende ulykkelige Forhold, turde det vel ikke være umuligt at opnaa, idetmindste at Justitsministeriets Kontrol suppleres med Offentlighedens. Man skulde synes, at Ingen kunde have Noget herimod at erindre. Der var jo ifjor fuldstændig Enighed om, at Sparekasserne, deres aldeles

*) Jfr. den parlamentariske Kommissions Indberetning S. 26.

private Natur uanset, skulde under offentlig Kontrol, fordi Samfundets Tarv krævede det; men dette gjælder, maaske i endnu højere Grad, om Klostrene.

Deres 45 Millioner ere, lige saa fuldt som Sparekassernes Formue, Samfundets Ejendom, og Samfundet har Ret til at vide, hvorledes den anvendes. At Redegjørelsen for disse store Midlers Anvendelse blot skal betros et Kontor i Justitsministeriet, er i den mest afgjorte Strid med vor Tids Krav paa Offentlighed i alle offentlige Forhold. Man ser jo ogsaa, at alle nyere Fundatser, saasnart det gjælder større Kapitaler, ubetinget foreskrive Regnskabernes Offentliggjørelse; og det tør antages, at Fundatorerne just deri have søgt en særlig Betryggelse for at deres Vilje efterleves.

Af samtlige offentlige og private Klostre have kun Vallø og Vemmetofte, det sidste dog kun indtil videre, Privilegium paa ikke at aflægge Regnskab, men det er uantageligt, at de nuværende Bestyrelser skulde have Noget imod at give Afkald paa dette.

Vi se saaledes ikke, at der kan være nogen Hindring for, at Klostrene underkastes det samme Tilsyn og den samme Kontrol som Sparekasserne nu ere undergivne, at deres Regnskaber og Status hvert Aar offentliggjøres, at Kontrollen føres, baade med de private og offentlige Stiftelser, af en under Justitsministeriet ansat sagkyndig Inspektør, ganske paa samme Maade som Kontrollen med Sparekasserne føres af den under Indenrigsministeriet ansatte Sparekasseinspektør.

Man kunde da vel ogsaa befri Stiftsøvrighederne for det Hverv, de nu have, at være «Direktion» for alle de offentlige og mange af de private Stiftelser, hvilket er en Levning fra den Tid da de skulde føre Tilsyn med

alle Stiftelser til «gudeligt Brug», men i Strid med den nugældende Lovgivning*), og vistnok til liden Baade for alle Vedkommende.

At en ensartet Bestyrelse efter faste Grundsætninger og en skarp Kontrol, vilde have de heldigste Følger for Stiftelsernes økonomiske Udvikling, kan næppe paatvivles; og Indtægternes Forøgelse vilde jo tillade at give Virksomheden en større Udstrækning.

Folketinget gjorde, som bekendt, i 1871 et Forsøg paa at faa Vallø og Vemmetoftes Midler inddragne under Rigsdagens Bevillingsmyndighed, idet man gik ud fra, at disse Stiftelser ikke i Forhold til Staten ere selvstændige og uafhængige Ejere af de Midler, som ere i deres Besiddelse, fordi de oprindelig ere givne af Statens Formue. Men denne Forudsætning viste sig at være uholdbar**). Den parlamentariske Kommission, som Folkethinget udnævnte til at undersøge Sagen (Alberti, J. A. Hansen, N. Hansen, Luc. Kofod, G. Winther, Casse, Rimestad, Gad og Nyholm), kunde ikke enes om nogen fælles Indstilling. De fem førstnævnte forment, at de nævnte Stiftelser ere oprettede af Statsmidler, Rigsdagen følgelig berettiget til fremtidig at deltage i de Beslutninger, hvorved Stiftelsernes Virksomhed ordnes, og at deres økonomiske Forhold burde inddrages under Rigsdagens Bevillingsmyndighed. De fire sidstnævnte derimod ansaa baade Vallø og Vemmetofte, efter deres Tilblivelsesmaade, at være private Stiftelser

*) Oppermanns: Den danske Rets Bestemmelser om Stiftelser S. 40 og 42.

***) Hvorfor man just vilde begynde med disse to Stiftelser og ikke med de 14 Stiftshospitaler og deres 12 Millioner, om hvis Oprindelse og Forhold til Staten der ikke er mindste Tvivl, synes ubegribeligt; man kunde fristes til at tro, at Folkethingets daværende Venstre var uvidende om deres Existens.

og at der saaledes ingen Grund var til at behandle dem anderledes end andre lignende.

Et Mindretal mente, at en Udtalelse af Kommissionen om, hvorledes Stiftelserne kunde og burde virke, alligevel vilde være af Betydning og Højesteretsassessor Rimestad, der hørte til dette Mindretal, ytrede særlig som sin Mening: «at der med Hensyn til de Indtægter, der ikke udfordres til at fyldestgjøre Stiftelsernes oprindelige Formaal, vil kunne træffes og kunde være truffet Dispositioner, som i højere Grad end de nu fastsatte vilde komme Almenheden til Gode, og det ikke blot uden at fjerne sig væsentlig mere fra det i de oprindelige Fundatser fastsatte Øjemed, men tildels endog i nærmere Overensstemmelse med dem, end de hidtige Tillægsbestemmelser». Han henpegede i denne Retning blot paa «et Formaal som i Fundatsen for Vemmetofte var stillet i første Række, men i Tidernes Løb er traadt meget tilbage, nemlig Virksomheden for forældreløse Børns Opdragelse».

Bureauchef Gad og Kaptejn Nyholm bemærkede endnu, at de ansaa det heldigt, at man er slaet ind paa i betydelig Grad at omdanne de oprindelige Fundatsbestemmelser, og troede, at der er al Opfordring til at gaa videre, men i den Retning som er betegnet ved den gennem Grundloven alle Statsborgere hjemlede Lighed for Loven, og tilføjede sluttelig, at skjøndt derfor ikke er nogen retlig Nødvendighed tilstede, ansaa de det «i og for sig hensigtsmæssigt og stemmende med vort hele konstitutionelle Statsliv, at fremtidige Fundatsforandringer ikkun iværksættes under Medvirkvirkning af den lovgivende Magt».

Dette var Udbyttet af den parlamentariske Kommissions Arbejder i 14 Maaneder og 33 Møder.

Daværende Professor Nellemann supplerede i 1872 Kommissionens Indberetning med en Betænkning, hvori han udførlig godtgjorde Uholdbarheden af Kommissions-Flertallets Opfattelse af Stiftelsernes Natur; og den hele Sag faldt bort, da J. A. Hansen paa sin Forespørgsel til Justitsministeren, om hvad Regeringen agtede at gjøre, fik det Svar, at den Intet vilde foretage.

Ganske uden Følger blev det Passerede dog ikke. Baade private og offentlige Stiftelser fik travlt med at udvide sig. Der er siden givet ikke mindre end 16 nye Fundatser eller Fundatstillæg. Kommissionens Mindretal (Rimestad) havde den Tilfredsstillelse, at hans Bemærkning om Vemmetoftes mangelfulde Opfyldelse af Forpligtelsen til at opdrage forældreløse Børn strax blev tagen til Følge, om maaske ikke just paa den Maade eller i den Udstrækning, han havde tænkt sig, og Gisselfeldt Kloster gav et smukt og følgeværdigt Exempel paa hvorledes den af det andet Mindretal (Gad og Nyholm) anbefalede Omdannelse og Udvidelse af Fundatserne i Retning af den ved Grundloven hjemlede Lighed, kunde udføres, ved Oprettelsen af «Livrentefonden for alle uberygtede danske Piger»: et Exempel, som Regeringen, der paa Stiftshospitalernes Bekostning har interesseret sig saameget for ugifte Piger af den dannede Middelstand, kunde gjøre sig fortjent ved at bringe de øvrige Klostre til at efterfølge. Men det var ogsaa det Hele. Iøvrigt ere alle Udvidelser fortsatte i det gamle Spor, og der har ikke været Tale om den lovgivende Magts Medvirkning. Alligevel vise de nævnte Exempler, at selv den flygtigste offentlige Kritik ikke er ganske uden Virkning, og at det

Mindretal i den parlamentariske Kommission, der vilde have undersøgt, hvorledes Stiftelserne kunde og burde virke, havde fuldstændig Ret i, at en saadan Undersøgelse ikke vilde have været uden Betydning. Intet kunde derfor være mere ønskeligt, end om Rigsdagen paany vilde optage Spørgsmaalet i sit fulde Omfang, eller dog i alt Fald foranledige, at den manglende Offentlighed og Kontrol tilvejebringes for alle de omhandlede Stiftelsers Vedkommende. Allene derved vilde sikkert vindes Adskilligt i Retning af god Forvaltning og en tidssvarende Udvikling: den bedste Sikkerhed for Stiftelsernes fremtidige Bestaan. Og tror man, at Stiftelserne under Administrationens ukontrollerede, enevældige Herredømme ere mere sikrede for Forandringer, der ikke stemme overens med Stiftelsernes Formaal eller formodede Ønsker, end naar den lovgivende Magt erholdt en passende Indflydelse paa Bestyrelsen, saa er det kun fordi man ikke véd, hvorledes Administrationen hidtil har udøvet sin Myndighed.

Reglen, at «Opretterens Vilje er ubrødelig»^{*)}, har maattet taale mange Undtagelser, som ikke kunne undskyldes med nogen «Nødvendighed».

Vallø «Kongelige Frøkenstift», som det kaldes i Fundatsen, skulde efter Dronning Sophie Magdalenes Vilje bestaa af en fyrstelig Abbedisse, en grevelig Dekanese og 12 Frøkener med mindst 16 Ahner, Adgangen følgelig kun staa aaben for den højeste Adel.

Men denne Stiftelsens egentlige Grundvold er aldeles bortryddet, idet man allerede i 1799, altsaa ikke 30 Aar efter Stifterindens Død, uden videre slog en Streg over de 16 Ahner, uagtet det dog vel neppe kan antages, at

^{*)} Jfr. Oppermanns Den danske Rets Bestem. om Stiftelser S. 168.

der alt den Gang ikke længere fandtes 12 Frøkener, som vare istand til at udholde den foreskrevne «Ahneproe», eller at nogen Nødvendighed saaledes var tilstede for at tilsidesætte Stifterindens Vilje. Der var jo Intet til Hinder for at forbeholde Damer af fuldkomment rent Blod de 14 Pladser med frit Underhold og Hævinger tilsammen 11,000 Kr. overensstemmende med Dronning Sophie Magdalenes Fundats, og kun at disponere paa anden Maade over det Overskud, Stiftelsen gav udover hvad der behøvedes til Opfyldelsen af denne oprindelige fundatsmæssige Bestemmelse. Dertil var Regeringen naturligvis fuldkommen berettiget*); men i dets Sted aabnede man Adgangen til alle Pladserne i Stiftelsen for enhver, der blot var adelig født, borttog saaledes Stiftelsens eksklusive Fornemhedspræg og degraderede den til et almindeligt adeligt Jomfrukloster. Efter hvad man kjender til Dronning Sophie Magdalene, kan dette næppe antages stemmende med, men maa snarere formodes at være stik imod hendes Ønske og Vilje. Det var derfor med fuld Føje, at Stiftets Kurator alt i 1808 kunde sige, at «Lidet eller Intet var tilbage af den oprindelige Fundats, som kunde anses gjældende». Men man har forøvrigt ikke været konsekvent. De kongl. Resolutioner af 10. Januar 1809 og 22. Maj 1824, der give Døtre af Mænd i de tre første Rangklasser lige Adgang med adelig fødte Piger til alle adelige Jomfruklostre, har man ikke villet lade

*) Man studser dog uvilkaarligt ved at se «Frøkenstiftet» give Bidrag til «Jydske Hedeselskab», «Kjøbenhavns Understøttelsesforening» osv. Men det stemmer ganske med Administrationens Dispositioner ved andre Lejligheder, som f. Ex. da man tillod at anvende Renterne af et Legat, der er stiftet for at lette Indkvarteringsbyrden for en Kjøbstads Indvaanere, til Reparation af en Kirkes Orgel. Nellemann anf. Skr. S. 54.

gjælde for Vallø Vedkommende, under det snurrige Forgivende, at Vallø ikke kan anses for et «adeligt Jomfrukloster», fordi — det kaldes et «kongl. Frøkenstift» i den — i sine Grundbestemmelser ophævede — oprindelige Fundats, og uagtet der jo ellers ikke er nogen væsentlig Forskjel paa Vallø og alle de andre Jomfruklostre. Derimod giver man Embedsmænds Døtre og Enker ikke mindre end 182,000 Kr. aarlig i Understøttelser og synes saaledes at anse det som en af Stiftelsens særlige Opgaver paa den Maade at støtte vor højere, ganske vist knapt aflagte Embedsstand. Hvorfor man da ikke ogsaa vil give denne i det mindste lige Adgang baade med rige Lensbesiddere og Folk, der ingen anden Fortjeneste have end den noget tvivlsomme, at være adelig født, til den betydelige Fordel, Indskrivningen i Vallø nu giver, er ikke let at udgrunde. Skulde Tilgangen blive for stor, kunde man jo hæve Adgangen for Mænd, som kun have Titler, men intet Embede, og begrænse Antallet af de Døtre en enkelt Mand kan lade indskrive. Det er vistnok en altfor god Forretning der nu gjøres, naar f. Ex. en Adelsmand, som har 6 Døtre, lader dem alle indskrive i Vallø «paa Vuggen». Og der kunde vel heller ikke — i alt Fald slet ikke i den iøvrigt ophævede oprindelige Fundats' Bestemmelser — være Noget til Hinder for efterhaanden at indskrænke de uforløst store Hævninger for de 35 Stiftsdamer af første Klasse.

For Vemmetoftes Vedkommende er der næppe Spor tilbage af Stifterindens Fundats. Denne bestemte, at 7 adelige Jomfruer, hvis Antal ingensinde maatte forøges ud over 21, skulde have frit Ophold og 300 Kr. aarlig, Priorinden dog 500 Kr., men alle «uden Exception være tilpligtede og forbundne, enhver

at antage et fader- og moderløst Barn og samme paa sin egen Bekostning kristelig og udi en retskaffen Guds frygt at lade opdrage», en Anordning som Kuratorerne skulde vaage over «alletider ubrødelig vorder efterlevet».

Men Damernes Antal er efterhaanden forøget til 391 og Forpligtelsen til at antage og opdrage et forældrelost Barn er fra Slutningen af forrige Aarhundrede Tid efter anden lempet og i 1835 ganske ophævet.

Til Erstatning derfor har Klosterkassen udredet en karrig Opfostringshjælp til et vist Antal fattige Børn, der efterhaanden steg til 100, indtil 1867: 32 Kr. aarlig for hvert Barn, senere det Dobbelte for 40 af dem. Den parlamentariske Kommissions Indberetning gav, som alt foran berørt, Anledning til, at der fra 1872 yderligere blev udredet til 291 forældrelose Børn, udenfor Godset, 80 Kr. til hver. Der gives altsaa nu Understøttelse til ligesaa mange Børn, som der er hævingnydende Damer i Klostret; men at denne Understøttelse ikke fyldestgjør Forpligtelsen for hver især til at «antage og opdrage» et Barn er indlysende.

Stifterindens Vilje var, at Børnene skulde opdrages, underholdes og undervises i Klostret, ikke at de skulde udsættes i Pleje for en Betaling, der langt fra naar op til hvad Fattigvæsenet paa sine Steder maa erlægge for de under dets Forsorg værende Børns Opfostring. Udgiften for et Barn paa den kommunale Opdragelsesanstalt paa Brønsholmsdal udgjør f. Ex. omtr. 155 Kr. aarlig. En Sammenligning med Frederik d. Syvendes Stiftelse, der væsentlig anvender en Formue af vel omtrent 6 Millioner Kr. til Børneopdragelse skulle vi ikke anstille.

Disse Exempler kunne vel være tilstrækkelige til at

godtgjøre, at Respekten for «Opretterens Vilje» just ikke har været det, der særlig har udmærket den hidtige Bestyrelse af de omhandlede Stiftelser.

Gisselfeldt Kloster er utvivlsomt det, der strængest har holdt sig til Fundatsen, idet Forøgelsen af Damernes Antal og Forhøjelsen af deres Hæving er forholdsvis ringe, samtidig med at Oprettelsen af «Livrentefonden for alle uberygtede danske Piger» har givet Anvisning paa en ny og god Anvendelse af de til Fyldestgjørelse af de oprindelige Fundatsers Krav overflødige Midler. Disse maa for Gisselfeldt Vedkommende formodentlig udgjøre mangfoldige Millioner, da alene Klosters Jordegods sandsynligvis har en Værdi af omtrent 8 Millioner Kr. og de aarlige Hævinger og Livrenter m. v. kun udgjøre ialt 53,400 Kr. Naar en Gang alle Stiftelsers Regnskaber og Status blive offentliggjorte, vil man uden Tvivl forbausnes over Gisselfeldts endnu uanvendte Rigdom.

Forøvrigt kunde Gisselfeldt tjene til Mønster for alle de andre store Klostre, ligesom den fortræffelige Lunde-gaards Stiftelse for de mindre; thi det er indrettet og udvidet paa en Maade, som heldig har fjernet alle de Mangler, der klæbe ved hine. Man kjender paa Gisselfeldt ikke til Kaserneringsystemet. Hvad Damerne skulle have, faa de udelukkende i kontante Penge og disse blive derved dobbelt saa meget værd, som hvor de gives i Form af fri Station, men med Tab af Friheden til at bo hvor og at leve sammen med hvem man vil.

Hvad vi derom have bemærket med Hensyn til Stiftshospitalerne, gjælder ligesaa fuldt de større fornemme Klostre med ugifte Damer i Dusin eller Snesevis og fælles Husholdning. De ere en ligesaa kostbar, som, man kunde fristes til at sige demoraliserende Indretning. Det

i alle Maader usunde Klosterliv kræver en Mængde Indskrænkninger i Konventualindernes personlige Frihed, der ingenlunde erstattes af den i alt Fald paa adskillige af dem, overdrevne luxuriøse Levemaade.

Havde Damerne frit Valg, blev næppe ret mange i Klostrene, og man har jo derfor ogsaa maattet bruge Tvangsmidler for at holde dem der, i Form af Tab af en Del af Hævingen naar de enten flytte bort derfra eller tage Ferie i længere Tid end Reglementet tillader.

Et slaaende Exempel paa, hvilken Forskjel det gjør, om Understøttelserne gives i Kontanter eller ved Kasertering, giver ogsaa de to mindre Stiftelser Lundegaards og Hansted Hospital. Det sidstes Formue er lidt større end det førstes og dog yder det kun 21,000 Kr. til 205 Personer, medens Lundegaard giver 42950 Kr. til 717 Personer.

Hvad der iøvrigt kunde være at bemærke om de enkelte Klosters eller Stiftelsers Virksomhed, fremgaar formentlig af de nedenfor meddelte Oversigter, til hvilke vi derfor henvise, og vil man have et Exempel paa, hvorledes en «mild Stiftelse» kan forvaltes med ringe Omkostninger og frugtbringende Anvendelse af Stiftelsens Indtægter, kunne vi, blandt flere, anbefale et Gjennemsyn af det offentliggjorte Regnskab for afvigte Aar for de Spannørske Legater. Man vil forbavses ved at se, hvad disse udrette med 2½ Millioner, i Forhold til hvad Klostre og Stiftshospitaler faa ud af deres 57 Millioner.

Bilag Litra A.

Adelige Jomfruklostre og Stiftelser.

Vallø Stift.

Overbestyrelse: Protektricen, Dekanessen og Kurator. Embedsmænd: Stiftsforvalter, Sekretær, Revisor, Bygmester, Gartner, Overfører, to Forstass., Præst, Kantor, Læge og Dyrlæge. Administrationsudgifterne ansloges i 1870 til omtrent 41000 Kr.; hvorunder dog formodentlig ikke er medregnet Embedsgaarde og Deputater.

Formue.

1. Kapitaler	8,900000
Af disse ere c. 1,150000 Kr. endnu ikke rentebærende og af c. 556000 Kr. Indskrivningskapitaler nyde Indskyderne Rente.	
2. Jordegods :	
a. 272 Tdr. Hartkorn Hovedgaardsjord, anslaaet til almindelig Pris for saadan omtr. 8000 Kr. pr. Td. . .	2,176000
Forpagtningsafgiften udgjorde i 1870 kun omtr. 43000 Kr., men er mulig nu høiere. Om Naturalydelserne til Stiftsdamerne er medregnet under Forpagtningsafgiften vides ikke.	
b. 5168 Tdr. Land Skov à 600 Kr.	3,100800
Indtægterne angaves i 1870 kun til 30600 Kr., men derunder er da formodentlig ikke medregnet de betydelige Deputater til Stiftsdamer og Andre, neppe under 1000 Fv. Bøgebrænde aarlig.	
c. 1516 Tdr. Hartkorn Bøndergods, hvoraf 1203 Tdr. bortarvefæstet, omtrent	2,500000
d. 525 Tdr. matr. Tiendehartkorn	325000
	<u>17,201800</u>

Faste Ydelser.

1. Til Stiftsdamerne:	
a. Dekanessen	5400 Kr.
b. 35 Frøkener à 2400 Kr.	84000 -
og desu. naar de bo paa Vallø hver 700 Kr. 24500 -	
c. 70 à 1200 Kr.	84000 -
og samme Tillæg af 700 Kr. naar de bo paa Vallø i de ledige Lejligheder.	
d. 143 à 600 Kr.	85800 -
	<u>283700</u>
at overføre . . .	283700

	Overført . . .	283700
	De paa Vallø boende Damer have desuden frit 740 Fv. Brænde, 117 Stkr. Raadyr, foruden Smaaavildt, Fisk, Havesager, Græs og Foder til 41 Køer, fri Ekvipage m. m. af Værdi omtr.	35000
2.	Andre Damer:	
	a. Enker:	
	56 à 1000 Kr.	56000 Kr.
	128 à 600 -	76800 -
	b. Embedsmænds Døtre:	
	40 à 600 Kr.	24000 -
	64 à 400 -	25600 -
		<u>182400</u>
3.	Til Trængende paa Godset, Præmier for Lærere og Børn i Skolerne og for Jordbrugere samt Understøttelser til unge Menneskers Uddannelse m. m. ialt c.	12000
		<u>513100</u>

Vemmetofte Kloster.

Overbestyrelse: to Kuratorer. Embedsmænd: Forvalter, Sekretær, Revisor, Skovrider, Gartner, Bygmester, Læge, Kantor. Administrationsudgifterne angaves i 1870 kun til c. 13000 Kr., formodentlig foruden Embedsjord og Deputater m. m.

Formue.

1.	Kapitaler	5,800000
	Af disse ere c. 354000 Kr. endnu ikke rentebærende.	
2.	Jordegods:	
	a. 191 Tdr. Hartkorn Hovedgaardsjord c.	1,530000
	Forpagtningsafgiften angaves i 1870 til 28600 Kr. Om mulige Naturalydelser derunder er medregnet, nævnes ikke.	
	b. 2428 Tdr. Land Skov	1,450000
	Indtægten angaves i 1870 til 44500 Kr., formodentlig foruden Deputaterne til Klosteret og Andre.	
	c. 1068 Tdr. Hartkorn Bøndergods, hvoraf 846 Tdr. bortarvefæstet	1,700000
	d. 121 Tdr. matr. Tiendehartkorn	120000
3.	Andel i Faxe Kalkbrud	1,000000
		<u>11,600000</u>

Faste Ydelser.

1.	Til Klosterdamerne:	
	a. Priorinden	2500 Kr.
	b. 30 à 1500 Kr.	45000 -
	At overføre . . .	<u>47500 Kr.</u>
		47500

	Overført . . .	47500 Kr.	47500
c.	60 à 1000 Kr.	60000 -	
	og 200 Kr. Tillæg naar de bo paa Klostreet		
	indtil.	2000 -	
d.	60 à 800 Kr.	48000 -	
e.	60 - 600 -	36000 -	
f.	60 - 400 -	24000 -	
g.	120 - 200 -	24000 -	
			241500
	De paa Klostreet boende Damer have tillige frit Ophold. Husholdningen kostede i 1870 omtr. 37000 Kr. formodentlig foruden Deputater in natura, Ekvipager osv. Omtrentlig Værdi		
			50000
2.	Andre Damer:		
	30 Enker		18000
3.	Børn:		
	a. 100 fattige Børn paa Godset 40 à 64 Kr.,		
	60 à 32 Kr.	4480 Kr.	
	b. 291 forældreløse Børn udenfor Godset		
	à 80 Kr.	23280 -	27760
4.	Fattige og Hospitaler, Præmier til Skoler og Jordbrugere, unge Menneskers Uddannelse osv. c.		
			8000
			<u>345260</u>

Gisselfeldt.

Overbestyrelse: Overdirektøren. Embedsmænd: Forvalter, Forstinspekt., Gartner, Læge.

Formue.

1.	Kapitaler:		
	Livrentefonden		375000
	Stiftelsen ejer formodentlig desuden en meget betydellig Kapital, men derom findes Intet i Statskalenderen.		
2.	Jordegods (over 20000 Tdr. Ld.):		
	a. 313 Tdr. Hovedgaardstaxt.	}	8,000000
	b. 1438 Tdr. Hartk. Bøndergods, hvoraf 128 Tdr. Arvef.		
	c. 2489 Tdr. Land Skov.		
	d. 300 Tdr. matr. Tiendehartk. (1400 Tdr. Byg).		
			<u>8,375000</u>

Faste Ydelser.

1.	Priorlinden	1600
2.	10 Damer à 1000 Kr.	10000
	at overføre	<u>11600</u>

	Overført . . .	11600
3.	10 Damer à 800 Kr.	8000
4.	10 — - 600 -	6000
5.	20 — - 400 -	8000
6.	5 — midlertidig à 200 Kr.	1000
7.	72 Livrenter à 200 Kr.	14400
8.	Brudeudstyr, Fattige og Skoler	4400
		<u>53400</u>

Støvringgaard.

Overbestyrelse: Stiftsøvrigheden. Embedsmænd: Forvalter, Kasserer.

Formue.

1.	Kapitaler	1,384900
2.	Jordegods:	
a.	32 Tdr. Hartkorn Hovedgaardstaxt . . .	256000 Kr.
b.	11 Tdr. do. Fæstegods	33000 -
c.	397 Tdr. Arvefæstegods	476400 -
d.	420 Tdr. Ld. Skov	252000 -
		<u>1,017400</u>
		<u>2,402300</u>

Faste Ydelser.

1.	Priorinden	1000
2.	12 Damer à 600 Kr.	7200
	foruden Bolig og Underhold, omtrentlig Værdi.	20000
3.	20 à 500 Kr. (fra $\frac{1}{1}$ 81)	10000
4.	25 - 400 -	10000
5.	30 - 300 -	9000
6.	50 - 200 -	10000
		<u>67200</u>

Roskilde.

Overbestyrelse: to Patroner. Embedsmænd: Forvalter.

Formue.

1.	Kapitaler	826500
	Heraf ere 125000 Kr. endnu ikke rentebærende.	
2.	Jordegods:	
a.	23 Tdr. Hartkorn fri Jord	184000
b.	30 Tdr. do. Fæstegods	90000
c.	163 Tdr. do. Arvefæstegods	195500
d.	28 Tdr. matr. Tiendehartkorn	28000
		<u>1,324000</u>

Faste Ydelser.

1. Priorinden	720
2. 20 Damer à 360 Kr.	7200
foruden Bolig og Underhold af omtrentlig Værdi . . .	20000
3. 8 à 240 Kr.	1920
4. 14 à 160 Kr.	2240
5. 10 à 80 Kr.	800
	<u>32880</u>

Odense.

Bestyrelse: Patronen.

Formue.

1. Kapitaler	287800
2. Bankaktier 800 Kr.	1360
3. Reservefond	14900
	<u>304060</u>

Faste Ydelser.

1. Priorinden	440
2. 9 Damer à 220 Kr.	1980
foruden fri Bolig.	
	<u>2420</u>

Thaarupgaards Stiftelse.

Bestyrelse: Direktøren.

Formue.

1. Kapitaler	257373
	<u>257373</u>

Faste Ydelser.

1. 6 Damer à 320 Kr.	1920
2. 6 — - 240 -	1440
3. 12 — - 160 -	1920
4. 2 — - 320 -	640
5. 4 — - 80 -	320
	<u>6240</u>

Estvadgaards Stiftelse.

Bestyrelse: Stiftsevrigheden.

Formue.

1. Kapitaler	186000
2. En Jordlod	4000
	<u>190000</u>
	at overføre . . .
	190000

Bilag Litra B.

Andre private Klostre, Hospitaler og Stiftelser.

1. Christiansdals Kloster.

Bestyrelse: 4 Direktører.

Formue.

1. Kapitaler	200000
hvoraf 80000 Kr. endnu ikke bære Rente.	
2. En aarlig Rente af 800 Kr. \times 25	20000
3. En do. af 4000 Kr. om 50 Aar.	
4. 67 Tdr. Ld. à 800 Kr.	53600
I Forbindelse med dette Kloster staar Kmrherrelinde Rønnenkamps Legat 513577 Kr., som endnu kun til- dels er rentebærende.	
	273600

Faste Ydelser.

1. Forstanderinden	400
2. 23 Jomfruer à 300 Kr.	6900
foruden fri Bolig.	
	7300

2. Lundegaards Stiftelse.

Bestyrelse: Stiftamtmanden, Biskoppen, Provsten og to Sognpræster.

Embedsmænd: en Forvalter. Bestyrelsesomk. i 1878: 3417 Kr.

Formue.

1. Kapitaler (Kapitalen angaves i 1878 til 849965 Kr.) . .	845996
2. Fru Lemmings Legat	62426
3. Jordegods, der giver i aarlig Indtægt:	
32 Tdr. Rug à 16 Kr.	512 Kr.
1387 Tdr. Byg à 12 Kr.	16644 -
27 Tdr. Havre à 8 Kr.	216 -
Penge	5373 -
	22745 Kr. \times 25
	568625
	1,477047

Faste Ydelser.

1. 19 Pensionister à 200 Kr.	3800
2. 17 — - 150 -	2550
	6350
at overføre . . .	6350

		Overført . . .	6350
3.	56 Pensionister à 100 Kr.		5600
4.	71 — — 80 —		5680
5.	168 — — 60 —		10080
6.	376 — — 40 —		15040
7.	10 — — 20 —		200
			<u>42950</u>

3. Hansted Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Herredsfogden og Præsten.
Embedsmænd: en Forstander. Bestyrelsesomk. i 1878: 5041 Kr.

Formue.

1.	Kapitaler (1878 angaves Kapitalformuen til 973904 Kr.)	944510
3.	Jordegods:	
a.	20 Tdr. Hartkorn Hovedgaardstaxt	160000
b.	Skov	90000
c.	Kornafgifter:	
	137 Tdr. Rug à 16 Kr.	2192 Kr.
	913 Tdr. Byg à 12 Kr.	10956 -
	118 Tdr. Havre à 8 Kr.	944 -
		<u>14092 Kr. × 25</u>
	Bygn.-Ass. 1878: 222480 Kr.*).	352300
		<u>1,546810</u>

Faste Ydelser.

1.	30 Lemmer fuld Forplejning à 200 Kr. (og fri Bolig).	6000
2.	25 — i Penge à 200 Kr.	5000
3.	50 — — 100 —	5000
4.	100 — — 50 —	5000
		<u>21000</u>

4. Hørningske Stiftelse.

Direktion: Biskoppen. Inspektion: Præsten. Embedsmænd: en Bogholder. Bestyrelsesomkst. i 1878: 1327 Kr.

Formue.

1.	Kapitaler (1878 angaves Kapitalformuen til 179400 Kr.)	140000
2.	Jordegods, der yder aarlig:	
	280 Tdr. Rug à 16 Kr.	4480 Kr.
	269 - Byg - 12 -	3228 -
	323 - Havre - 8 -	2584 -
		<u>10292 Kr. × 25</u>
	Bygn.-Ass. 1878: 166780 Kr.*).	257300
		<u>397300</u>

*) Disse Assurancesummer ere saaledes angivne i Justitsministeriets Meddelelser, Minist.-Tid. Nr. 21/1881, men mulig er her en Trykfejl. Der bor kun 30 L. paa Hansted Hosp. og 12 i den Hørningske St.

Faste Ydelser.

1. 6 fattige Adelige:		
12 Td. Rug à 16 Kr.	192 Kr.	
12 - Byg - 12 -	144 -	
	<u>336 Kr. × 6</u>	2016
2. 12 Lemmer i forskellige Naturalier anslaaede til 160 Kr. for hver		1920
foruden fri Bolig.		
3. 3 Dreng i Sæd og Penge à 110 Kr.		330
		<u>4266</u>

5. Fredericia Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Præsten og Borgmesteren.
Embedsmænd: en Forstander. Bestyrelsesomk. i 1878: 46 Kr.

Formue.

1. Kapitaler	29000
2. Af et Legat 400 Kr. aarlig × 25	<u>10000</u>
Bygn.-Ass. 1878: 24160 Kr.	<u>39000</u>

Faste Ydelser.

1. 9 Lemmer i Penge og Naturalier omtr. 100 Kr. aarl. hver	900
foruden fri Bolig og Renterne af Legatet	<u>400</u>
	<u>1300</u>

6. Sæby Hospital.

Overbestyrelse: Stiftsøvrigheden. Bestyrelse: Præsten og Byfogden.
Ingen Bestyrelsesomkostninger.

Formue.

1. Kapitaler	7495
2. Jorder	<u>8000</u>
Bygn.-Ass. 1878: 6240 Kr.	<u>15495</u>

Faste Ydelser.

1. 10 Lemmer i Penge og Naturalier omtr. 30 Kr. hver	300
foruden fri Bolig.	<u>300</u>
	<u>300</u>

7. Thisted Hospital.

Direktion: Stiftsøvrigheden. Inspektion: Præsten og Byfogden. Em-
bedsmænd: en Forstander. Bestyrelsesomk. i 1878: 67 Kr.

Formue.

1. Kapitaler	19808
2. Et Legat	<u>1000</u>
Bygn.-Ass. 1878: 3060 Kr.	<u>20808</u>

Faste Ydelser.

1. 6 Lemmer i Penge og Naturalier omtr. 60 Kr. hver . . .	360
og i Renter af Legater	104
samt fri Bolig.	
2. 7 Personer à 26 Kr.	182
	<u>646</u>

8. Nykjøbing Hospital paa Mors.

Direktion: Stiftøvrigheden. Inspektion: Præsten og Byfogden. Embedsmænd: en Forstander. Bestyrelsesomk. i 1878: 300 Kr.

Formue.

1. Kapitaler	61708
2. Jorder	5000
3. Kongeliender:	
235 Tdr. Byg à 12 Kr.	2820
Penge	29
	<u>2849 × 25</u>
	71225
Bygn.-Ass. i 1878: 10344 Kr.	<u>137933</u>

Faste Ydelser.

1. 12 Lemmer i Penge m. m. omtr. 108 Kr hver, foru. Bolig	1296
2. 4 à 76 Kr.	304
3. 10 à 50 Kr.	500
	<u>2100</u>

9. Poulsens Stiftelse.

Overdirektion: Amtmanden og Provsten. Direktion: Amtsforvalteren, Birkedommeren, Distriktslægen og 5 Sognepræster. Ingen Bestyrelsesomkostninger.

Formue.

1. Kapitaler	31670
	<u>31670</u>

Faste Ydelser.

1. 15 Lemmer à 80 Kr.	1200
	<u>1200</u>

Bilag Litra C.
Samtlige Klostre, Hospitaler og andre Stiftelser,
oprettede af Private.

	Stiftelsernes omtrentlige Formue i Kapitaler, Jordegods og Tiender, foruden Stiftelsesbygningerne.			Antallet af Understøttede 1880.			Den samlede Understøttelse 1880.		% af den rentebærende Formue.	Deraf til	
	Kr.	I Stiftelsen.	Udenfor Stiftelsen.	fri Bolig for	Penge og Naturalier.	i Stiftelsen Indskreene.	Andre.				
1. Adelige Klostre og Stiftelser:											
1. Vallo	17,201800	36	501	36	513100	36	513100	1) 3 ¹ / ₃	Kr.	Kr.	Kr.
2. Vemmetofte	11,600000	31	781	31	345260	31	345260	2) 3 ³ / ₄	318700	291500	194400
3. Gisselfeldt	8,519000	123	123	123	53400		53400	3) 3/5	49000	49000	4400
4. Støvringgaard	2,401300	138	125	13	67200	13	67200	2 ³ / ₄	67200	67200	
5. Roskilde	1,324000	53	32	21	32880	21	32880	3) 2 ⁴ / ₅	32880	32880	
6. Odense	304060	10	10	10	2420	10	2420	4/5	2420	2420	
7. Thaarupgaard	257373	30	30	30	6240		6240	2 ² / ₅	6240	6240	
8. Estvadgaard	196700	19	19	19	5350		5350	2 ⁷ / ₁₀	5000	5000	350
	41,804233	1722	111	1611	1,025850	111	1,025850		772940	772940	252910

Bilag Litra D.
Samtlige Klostre, Hospitaler og andre Stiftelser
oprettede af Private.

Stiftelsens Navn.	Samlet Indtægt i 1878/79	Samlet Udgift i 1878/79	Af Udgifterne falde paa				Anm.:
			Lønniger og Pensioner	Ord. Byg- ningsudg. og Skatter a)	Under- støttelser b)	Uoplyst	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
I. Adelige Klostre og Stiftelser.	kjendes	ikke					
II. Andre private Klostre, Hospit. og Stiftelser.							
Christiansdals Klost.	kjendes	ikke			7300		} heraf oplægges } aarlig Værdien af } 150 Tdr. Byg. } Jfr. Anm. p. Lit. B.
Lundegaards Stift. .	51554	55932	3417	0	42950	9565	
Hansted Hospital. .	60542	31633	5011	?	21000		
Hørningske Stiftelse	14961	6379	1327	?	4266		
Fredericia Hospital.	1952	1988	46	500	1300	142	
Sæby — .	854	875	•	130	300	445	
Thisted — .	806	782	67	60	646	9	
Nykjøbing H. p. Mors	7950	6264	300	210	2100	3674	
Poulsenske Stiftelse	1200	1200	0	0	1200	•	

a) Anslaaet til 2 pCt. af Bygningsassurancen.

b) Efter Statshaandbogen for 1881.